

1. ความหมาย

มาตรา 149 บัญญัติความหมายของนิติกรรมไว้ดังนี้คือ "นิติกรรม หมายความว่า การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคลเพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ" อธิบายได้ดังต่อไปนี้คือ

1) การใด ๆ อันทำลง คือต้องมีการแสดงเจตนาออกมาให้ปรากฏอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บุคคลอื่นทราบว่าตนมีเจตนาอย่างไร การแสดงเจตนาโดยปกติจะต้องแสดงออกโดยแจ้งชัด ไม่ว่าจะเป็นการแสดงด้วยวาจา ลายลักษณ์อักษร หรือด้วยกิริยาอาการ เช่น ก.เข้าไปในร้านขายดอกไม้แล้วหยิบแจกันดอกไม้ขึ้นมาใบหนึ่ง ส่งเงินให้เจ้าของร้านแล้วเดินออกไป เช่นนี้ถือว่าได้มีการแสดงเจตนาออกโดยแจ้งชัดแล้ว สัญญาซื้อขายเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์

ส่วนการนิ่งหรือการแสดงเจตนาโดยปริยายนั้นโดยปกติไม่ถือว่าเป็นการแสดงเจตนา เว้นแต่การนิ่งนั้นมีกฎหมายบัญญัติไว้แจ้งชัดให้ถือว่าเป็นการแสดงเจตนาทำนิติกรรม เช่น ในสัญญาเช่าทรัพย์ เมื่อหมดอายุสัญญาเช่า ผู้เช่ายังคงครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ต่อไป และผู้ให้เช่าก็นิ่งเสียโดยไม่กล่าวทักท้วงประการใด กฎหมายถือว่าสัญญาเช่านั้นได้มีอยู่ต่อไปโดยไม่มีกำหนดเวลา

2) โดยชอบด้วยกฎหมาย หมายถึง การแสดงเจตนาจะต้องไม่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย รวมตลอดจนต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนด้วย เช่น ชายทำสัญญายกทรัพย์ให้หญิงเพื่อตอบแทน

การที่หญิงยอมเป็นภริยาน้อย โดยหญิงรู้ว่าชายมีภริยาอยู่แล้ว ไม่ชอบด้วยกฎหมาย สัญญานี้จึงใช้บังคับไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 95/2484)

3) **ด้วยใจสมัคร** หมายความว่า ต้องเป็นการแสดงเจตนาที่ออกมาโดยอิสระ ต้องตามความประสงค์อันแท้จริงของผู้แสดงเจตนา นั้น ปราศจากซึ่งความสำคัญผิด ถูกกลฉ้อฉล หรือถูกข่มขู่

นอกจากนี้ การแสดงเจตนาด้วยใจสมัคร ยังหมายความว่า ผู้แสดงเจตนา นั้นได้กระทำการลงโดยรู้สึกรู้สำนึกตัวในขณะที่ทำนิติกรรมด้วย จึงจะเรียกได้ว่าการทำนิติกรรมด้วยใจสมัคร เช่น จับมือผู้ป่วยมีสติไม่ปกติ พูดยาไม่รู้เรื่องให้พิมพ์ลายนิ้วมือ หรือจับมือให้เซ็นชื่อในใบมอบฉันทะ เป็นการกระทำที่ขาดเจตนา เรียกว่าไม่สมัครใจทำ ไม่เป็นนิติกรรม (คำพิพากษาฎีกาที่ 1568/2487)

4) **มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์** หมายความว่า ผู้แสดงเจตนาต้องการที่จะก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ผูกพันในกฎหมายขึ้น และให้มีผลบังคับได้ตามกฎหมาย เช่น ก.ทำสัญญาขายรถคันหนึ่งให้แก่ ข. เป็นนิติกรรม แต่การนัดกันไปดูภาพยนตร์ หรือชวนกันรับประทานอาหารไม่ใช่นิติกรรม

5) **การผูกนิติสัมพันธ์นั้นเป็นการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล** หมายความว่า ผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมนั้นจะต้องเป็นบุคคล ซึ่งอาจเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล เช่น บริษัทจำกัด กระทรวง ทบวง กรม หรือวัด ก็ได้ และที่วาระหว่างบุคคลนั้น หมายความว่า ในนิติกรรมนั้นจะมีเพียงบุคคลคนเดียวก็ทำนิติกรรมได้ เช่น การทำพินัยกรรม หรืออาจมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปเป็นฝ่ายในนิติกรรมก็ได้ เช่นการแสดงเจตนาในรูปของสัญญาต่าง ๆ อาทิ สัญญาซื้อขาย สัญญาให้ เป็นต้น

6) **จุดประสงค์ของการกระทำ** เพื่อก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้คือ

(1) **ก่อสิทธิ** หมายความว่าทำให้บุคคลเกิดมีสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น เช่น ก. ให้ ข.กู้ยืมเงินจำนวน 10,000 บาท ดังนั้นการกระทำของ ก.และ ข. ก่อให้เกิดสิทธิขึ้นระหว่างกันตามสัญญากู้ยืมเงินนั้น

(2) **เปลี่ยนแปลงสิทธิ** หมายถึง การกระทำที่ทำให้สิทธิที่เคยมีอยู่เปลี่ยนแปลงไป เช่น จากตัวอย่างเดิม ตามปกติ ข.ต้องใช้คืนเป็นเงิน 10,000 บาทให้แก่ ก. แต่ ก. และ ข. อาจตกลงกันแปลงหนี้ใหม่ โดยตกลงกันว่าเงินที่กู้ไปนั้น ข. จะใช้คืนเป็นสร้อยคอทองคำ

(3) **โอนสิทธิ** หมายถึง คู่กรณีฝ่ายที่มีสิทธิอยู่ต้องการจะให้สิทธิของตนโอนไปยังอีกบุคคลหนึ่ง เช่น จากตัวอย่างเดิม ก.ซึ่งเป็นเจ้าหนี้ ข. ต่อมา ก. ได้ตกลงกับ ค.โอนสิทธิเรียกร้องในหนี้เงินกู้นี้ให้ ค.เป็นเจ้าหนี้แทนตน

(4) **สงวนสิทธิ** หมายถึง การกระทำที่มีผลทำให้สิทธิเรียกร้องของตนที่มีอยู่นั้นมิให้ระงับไป เช่น จากตัวอย่างเดิม สิทธิเรียกร้องเงินกู้ที่ ก.มีอยู่ต่อ ข.ใกล้จะขาดอายุความ ก.ก็เรียกให้ ข.นำดอกเบี้ยยหรือเงินต้นมาชำระ ก็มีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดลงได้

(5) **ระงับสิทธิ** หมายถึง เป็นการกระทำที่ทำให้สิทธิที่มีอยู่ระงับไป เช่น จาก ตัวอย่างเดิม เมื่อ ข.นำเงินมาชำระให้ ก.ก็ทำให้สิทธิเรียกร้องของ ก. ระงับไป

2. ประเภทของนิติกรรม

กฎหมายได้แบ่งแยกนิติกรรมออกเป็นประเภท ๆ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ที่จะทราบว่า นิติกรรม นั้น ๆ มีผลเกิดขึ้นในทางกฎหมายเมื่อใด และก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเพียงใด โดยแบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้:-

1) **นิติกรรมฝ่ายเดียว** ได้แก่ นิติกรรมที่เกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายเดียว เมื่อมีการแสดงเจตนาออกมาแล้วอาจเกิดผลเป็นนิติกรรมทันที

ได้ เช่น การก่อตั้งมูลนิธิ การทำพินัยกรรม หรือการแสดงเจตนาอันจะเป็นนิติกรรมได้ต่อเมื่อได้กระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น การเลิกสัญญา การบอกล้างโมฆียะกรรม เป็นต้น

นิติกรรมสองฝ่าย ได้แก่นิติกรรมที่เกิดขึ้นจากการแสดงเจตนาที่สอดคล้องต้องกันของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป โดยฝ่ายหนึ่งเป็นผู้เสนอและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้สนองเกิดเป็นสัญญาขึ้น เช่น สัญญาซื้อขาย การสมรส เป็นต้น

2) **นิติกรรมที่มีผลเมื่อผู้ทำยังมีชีวิตอยู่** ได้แก่ นิติกรรมที่ผู้แสดงเจตนาประสงค์จะให้เกิดผลทันที ในขณะที่เขายังมีชีวิตอยู่ เช่น สัญญาในรูปแบบต่าง ๆ หรือแม้แต่นิติกรรมฝ่ายเดียวก็ใช้ เช่น การปลดหนี้ การรับสภาพหนี้

นิติกรรมที่มีผลเมื่อผู้ทำตายแล้ว ได้แก่นิติกรรมที่ทำขึ้นแล้วแต่ยังไม่เกิดผลที่จะบังคับกันได้ตามกฎหมายจนกว่าผู้ทำจะได้ตายลง เช่น พินัยกรรม

3) **นิติกรรมที่มีค่าตอบแทน** คือนิติกรรมที่ก่อให้เกิดหน้าที่แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งที่จะต้องชำระหนี้ หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการตอบแทนซึ่งกันและกัน เช่น สัญญาต่างตอบแทนต่าง ๆ เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาจ้างแรงงาน

นิติกรรมที่ไม่มีค่าตอบแทน คือนิติกรรมที่ผู้รับการแสดงเจตนาไม่ต้องให้ประโยชน์อย่างใด ๆ เป็นการตอบแทน เช่น สัญญาให้โดยเสน่หา สัญญาเยี่ยม เป็นต้น

4) **นิติกรรมที่มีเงื่อนไขเงื่อนไขเวลา** คือ เมื่อมีการแสดงเจตนาแล้ว นิติกรรมนั้นจะเป็นผลหรือสิ้นผลต่อเมื่อเงื่อนไขสำเร็จตามที่ได้ตกลงกันไว้ หรือนิติกรรมนั้นจะไม่เกิดผลให้ทวงถาม ให้ปฏิบัติตามกฎหมายจนกว่าจะถึงเวลาที่กำหนดกันไว้ แล้วแต่กรณี

นิติกรรมที่ไม่มีเงื่อนไขเงื่อนไขเวลา คือเมื่อมีการแสดงเจตนาออกมาแล้ว จะเกิดผล เป็นนิติกรรมทันที

8. หลักเกณฑ์แห่งความสมบูรณ์ของนิติกรรม

นิติกรรมจะเกิดผลสมบูรณ์ผูกพันกันได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ไม่ตกเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ ก็ต่อเมื่อประกอบด้วยหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้

1) วัตถุประสงค์ของนิติกรรมไม่ต้องห้ามด้วยกฎหมาย จากมาตรา 150 "การใดที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ"

คำพิพากษาฎีกาที่ 52/2489 ได้ให้ความหมายคำว่า วัตถุประสงค์ คือ ประโยชน์สุดท้ายที่ผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมมุ่งประสงค์จะให้เกิดให้มีขึ้นโดยอาศัยนิติกรรมนั้น

กฎหมายบัญญัติให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะเมื่อมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้

(1) วัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เช่น ตาม พ.ร.บ.ฝิ่น ฯ กฎหมายห้ามมิให้ค้าฝิ่นเถื่อน การให้กู้ยืมเงินไปค้าฝิ่นเถื่อน จึงเป็นการอุปการะผู้กระทำความผิด เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งตามกฎหมาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 707/2487)

(2) วัตถุประสงค์เป็นการพันวิสัย หมายถึงการใดที่ไม่สามารถเป็นไปได้โดยเด็ดขาด หรือการที่มุ่งหมายถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ แต่สิ่งนั้นได้สูญหายไปแล้วในเวลาทำนิติกรรม เช่น ก.และ ข.ตกลงทำสัญญาซื้อขายรถยนต์กัน แต่ปรากฏว่ารถยนต์คันนั้นได้ถูกไฟไหม้ไปก่อนที่สัญญาซื้อขายจะเกิดขึ้น 1 วัน ดังนี้ สัญญาซื้อขายตกเป็นโมฆะ เพราะวัตถุประสงค์เป็นการพันวิสัย

(3) วัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หมายถึง การกระทำใด ๆ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ เศรษฐกิจ สังคม และครอบครัว เช่น ข้อ

กฎหมายที่ว่าผู้รับบุตรบุญธรรมอายุยังไม่ถึง 30 ปี จะรับบุตรบุญธรรมไม่ได้นั้น เป็นข้อที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ส่วน ศีลธรรมอันดีของประชาชน หมายถึง ความรู้สึกในด้านจริยธรรมของประชาชน เช่น ชายมีภริยา อยู่แล้วและยังอยู่กินด้วยกัน ได้ตกลงกับหญิงอื่นอีกว่าจะอยู่กินเป็นสามีภริยา ย่อมขัดต่อ ป.พ.พ. มาตรา 1445 (3) ข้อตกลงเช่นนี้มีวัตถุประสงค์ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1913/2503)

2) แบบของนิติกรรม มาตรา 152 "การใดมิได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายบังคับไว้ การนั้นเป็นโมฆะ"

แบบ คือ วิธีแสดงเจตนาทำนิติกรรม โดยกฎหมายจะกำหนดให้ผู้แสดงเจตนาต้องปฏิบัติเป็นการพิเศษแตกต่างไปจากการแสดงเจตนาธรรมดา แบบที่กฎหมายกำหนดไว้มี 4 แบบ ดังนี้คือ

(1) การทำเป็นหนังสือ ความสำคัญของแบบนี้อยู่ที่ได้มีการลงลายมือชื่อผู้ทำนิติกรรมในหนังสือที่ได้ทำกันขึ้นนั้น ซึ่งวิธีการลงลายมือชื่อนั้นมีหลายวิธี เช่น การลงลายมือชื่อของตน ลายพิมพ์นิ้วมือ แงงไค ตราประทับ หรือเครื่องหมายอื่นทำนองเช่นว่านั้น แต่ต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ด้วยสองคนจึงจะถือเสมอกับลงลายมือชื่อ เว้นแต่การลงลายพิมพ์นิ้วมือ แงงไค ตราประทับ หรือเครื่องหมายอื่นซึ่งทำลงในเอกสารที่ทำต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่ ก็ไม่ต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรองสองคนแต่อย่างใด เช่น สัญญาเช่าซื้อที่ลงลายมือชื่อผู้เช่าซื้อแต่ฝ่ายเดียว ย่อมเป็นโมฆะ

(2) การจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวกับการนั้นทำบันทึกไว้ แล้วให้ผู้ทำนิติกรรมลงลายมือชื่อ เช่น การสมรส การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัด

(3) การทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ นิติกรรมที่จะต้องทำตามแบบนี้ ส่วนมากเป็นนิติกรรมสองฝ่าย คือสัญญา มักจะเป็น

นิติกรรมที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษ (รถยนต์ แพลตั่วพาหนะ) ทั้งสิ้น เช่น สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ สัญญาจำนอง

(4) การส่งมอบ คือ การกระทำอย่างใด ๆ ก็ได้สุดแต่ให้ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งนิติกรรมอยู่ในเงื้อมมือผู้รับการส่งมอบ ซึ่งโดยพฤติการณ์สามารถที่จะได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินนั้น ๆ ได้ ดังนั้นการส่งมอบอาจทำโดยตรง คือหยิบยื่นหรือส่งให้ได้ หรืออาจเป็นการส่งมอบโดยปริยาย เช่น ขอขิมบ้านพักตากอากาศ ผู้ให้ขิมส่งมอบกุญแจบ้านให้ผู้ขิม

3) ผู้กระทำมีความสามารถที่จะทำนิติกรรมได้ มาตรา 153 "การใดมิได้เป็นไปตามบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยความสามารถของบุคคล การนั้นเป็นโมฆียะ" โดยทั่วไปบุคคลย่อมมีความสามารถที่จะทำนิติกรรมได้ ยกเว้นบุคคลผู้มีเหตุบกพร่อง อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้นที่กฎหมายจะจำกัดความสามารถในการใช้สิทธิทำนิติกรรม บุคคลต่าง ๆ ดังกล่าวได้แก่

(1) ผู้เยาว์ ความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์มีบัญญัติไว้ในมาตรา 21 "ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นว่านั้นเป็นโมฆียะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น" เช่น ผู้เยาว์จะทำสัญญาเช่าซื้อรถมอเตอร์ไซค์ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน สัญญาเช่าซื้อจึงจะมีผลสมบูรณ์ไม่เป็นโมฆียะ"

ทั้งนี้มีข้อยกเว้นที่ผู้เยาว์สามารถทำนิติกรรมบางประเภทได้เองตามลำพังโดยไม่ต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม เช่น นิติกรรมที่ได้ไปซึ่งสิทธิหรือหลุดพ้นจากหน้าที่อันใดอันหนึ่ง (มาตรา 22) หรือนิติกรรมซึ่งเป็นการสมแก่ฐานานุรูปและเป็นการอันจำเป็นแก่การเลี้ยงชีพตามสมควร (มาตรา 24) เช่น ซื้ออาหาร ยา เสื้อผ้า

(2) คนไร้ความสามารถ ความสามารถในการทำนิติกรรมของคนไร้ความสามารถมีบัญญัติไว้ในมาตรา 29 "การใด ๆ อันบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการ การนั้นเป็นโมฆียะ" กล่าวคือ คนไร้ความสามารถทำนิติกรรมใด ๆ ไม่ได้เลย ต้องให้ผู้อนุบาลทำแทน นิติกรรมที่คนไร้ความสามารถทำเองโดย ลำพัง หรือแม้ได้รับความยินยอมจากผู้อนุบาลก็ตามจะตกเป็นโมฆียะ เช่น ลุงให้แหวนเพชรหลานซึ่งเป็นคนไร้ความสามารถ สัญญาให้ตกเป็นโมฆียะ

(3) คนเสมือนไร้ความสามารถ ความสามารถในการทำนิติกรรมของคนเสมือนไร้ความสามารถมีบัญญัติไว้ในมาตรา 34 "คนเสมือนไร้ความสามารถนั้น ต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อนจึงจะทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ได้"

1. นำทรัพย์สินไปลงทุน
2. รับคืนทรัพย์สินที่ไปลงทุน ต้นเงิน หรือทุนอย่างอื่น

.....
การใดกระทำการโดยฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรานี้ การนั้นเป็นโมฆียะ"

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ดังนี้คือ หลักทั่วไปคนเสมือนไร้ความสามารถทำนิติกรรมใด ๆ ได้ด้วยตนเอง ยกเว้นนิติกรรมต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 34 ที่ถ้าต้องการทำต้องได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อน เช่น ก.เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถนำเงิน 5 แสนบาทไปลงทุนทำการค้าโดยมิได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์ มีผลเป็นโมฆียะ

4) การแสดงเจตนาทำนิติกรรมจะต้องไม่บกพร่อง กล่าวคือต้องไม่แสดงเจตนาโดย สำคัญผิด ถูกกลฉ้อฉลหรือถูกข่มขู่ มิฉะนั้นนิติกรรมนั้นจะตกเป็นโมฆะ หรือโมฆียะ แล้วแต่กรณี

ความบกพร่องของการแสดงเจตนาที่ทำให้นิติกรรมมีผลไม่สมบูรณ์นั้น มีดังต่อไปนี้

(1) เจตนาลวง มาตรา 155 วรรค 1 "การแสดงเจตนาลวงโดยสมรู้ กับคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเป็นโมฆะ แต่จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการ โดยสุจริตและต้องเสียหายจากการแสดงเจตนาลวงนั้นมิได้" การแสดงเจตนาลวง หมายถึง การที่คู่กรณีสมรู้ร่วมคิดตกลงทำนิติกรรมอันหนึ่งขึ้นมา โดยตั้งใจมิให้เกิดผลผูกพันตามกฎหมายต่อกันแต่อย่างไร นิติกรรมที่ทำขึ้นนี้จึงตกเป็นโมฆะ เช่นทำสัญญาซื้อขายที่ดินกันเพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ที่ดินถูกยึดใช้ค่าปรับ มิได้ตั้งใจซื้อขายกันจริงจัง สัญญานี้ตกเป็นโมฆะ

นอกจากนี้กฎหมายได้บัญญัติถึงผลที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลภายนอกไว้ดังนี้คือ คู่กรณีจะยกเอาความเป็นโมฆะขึ้นต่อสู้กับบุคคลภายนอกผู้ทำการ โดยสุจริตและต้องเสียหายไม่ได้ เช่น ก.ทำเจตนาลวงขายรถยนต์ของตนให้แก่ ข. ต่อมา ข. ขายรถคันนั้นให้ ค. ค. ซื้อรถมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนไป 2 แสนบาท ดังนี้ ก.จะมาเรียกรถคืนจาก ค.ไม่ได้

(2) นิติกรรมอำพราง มาตรา 155 วรรค 2 "ถ้าการแสดงเจตนาลวงตามวรรคหนึ่งทำขึ้นเพื่ออำพรางนิติกรรมอื่น ให้นำบทบัญญัติของกฎหมายอันเกี่ยวกับนิติกรรมที่ถูกอำพรางมาใช้บังคับ" นิติกรรมอำพราง หมายถึง ในระหว่างคู่กรณีจะมีการทำนิติกรรมขึ้นเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ นิติกรรมที่เกิดจากการแสดงเจตนาลวงที่สร้างขึ้นเพื่อลวงผู้อื่นให้เข้าใจว่าคู่กรณีได้ตกลงทำนิติกรรมลักษณะนี้กัน และอีกลักษณะคือ นิติกรรมที่ถูกอำพรางอันเป็นนิติกรรมที่แท้จริงของคู่กรณีที่ปกปิดอำพรางไว้ไม่เปิดเผยให้ผู้อื่นรู้ ดังนั้นในระหว่างคู่กรณีจะต้องบังคับตามนิติกรรมที่ถูกอำพรางนี้ ทั้งนี้นิติกรรมที่ถูกอำพรางต้องไม่ขัดต่อกฎหมายด้วย มิฉะนั้นจะบังคับกันไม่ได้เลย เช่น ก. ทำหนังสือและจด

ทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ขายฝากที่ดินกับ ข. เพื่อเป็นการอำพรางการ
จำนอง ในระหว่าง ก. และ ข. ต้องบังคับตามสัญญาจำนอง แต่สัญญาจำนองมิ
ได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ สัญญาจำนองจึงตกเป็น
โมฆะ ใช้บังคับไม่ได้

(3) การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิด หมายถึง เจตนาที่แท้จริงที่อยู่ใ
กับการ แสดงเจตนาที่ออกมาไม่ตรงกัน โดยผู้แสดงเจตนาไม่รู้ตัว การสำคัญ
ผิดแบ่งเป็น 2 ประเภทดังนี้

(1) มาตรา 156 วรรค 1 "การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่ง
เป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมเป็นโมฆะ" สิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม
ได้แก่

ก) ลักษณะของนิติกรรม เป็นสาระสำคัญเพราะจากลักษณะ
ของนิติกรรมจะบอกถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายว่ามีอยู่อย่างไร ดังนั้นถ้า
ต้องการทำนิติกรรมลักษณะหนึ่ง แต่ได้ทำนิติกรรมอีกลักษณะหนึ่งด้วยความ
สำคัญผิดไป นิติกรรมนั้นมีผลเป็นโมฆะ เช่น ต้องการทำสัญญาจำนอง แต่
สำคัญผิดแสดงเจตนาไปทำเป็นสัญญาซื้อขาย ดังนี้สัญญาซื้อขายตกเป็น โมฆะ

ข) ตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดเป็นสาระสำคัญด้วย
เจตนาของผู้แสดงเจตนาเอง หรือโดยบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น ในสัญญาให้
ถ้าผู้ให้ผูกพันตนไว้ว่าจะชำระหนี้เป็นคราว ๆ ท่านว่าหนี้เป็นอันระงับไปเมื่อ
ผู้รับตาย (มาตรา 527)

ค) ทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งนิติกรรม ทรัพย์สิน หมายความว่า
ทั้งวัตถุมีรูปร่างและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ เช่น

ต้องการซื้อที่ดินแปลงหนึ่งแต่สำคัญผิดไปทำสัญญาซื้อที่ดินอีกแปลงผิดไปจากแปลงที่ต้องการ สัญญาซื้อขายเป็นโมฆะ

(2) มาตรา 157 "การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินเป็นโมฆะ

ความสำคัญผิดตามวรรคหนึ่ง ต้องเป็นความสำคัญผิดในคุณสมบัติซึ่งตามปกติถือว่าเป็นสาระสำคัญ ซึ่งหากมิได้มีความสำคัญผิดดังกล่าว การอันเป็น โมฆะนั้นนั้นคงจะมีได้กระทำขึ้น"

การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในกรณีนี้ เป็นกรณีที่ผู้แสดงเจตนาได้ทำนิติกรรมกับตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณี หรือทำนิติกรรมแล้วได้ไปซึ่งทรัพย์สินถูกต้อง เพียงแต่บุคคลหรือทรัพย์สินนั้นไม่มีคุณสมบัติอันเป็นสาระสำคัญตรงกับเจตนาของผู้แสดงเจตนา นิติกรรมมีผลเป็นโมฆะ เช่น ต้องการจ้างทนายความ แต่ความเป็นจริงเป็นเพียงพนักงานธรรมดาคนหนึ่งเท่านั้น

ข้อยกเว้น ถ้าความสำคัญผิดทั้งสองประเภทเกิดขึ้นโดยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของบุคคลผู้แสดงเจตนา บุคคลนั้นจะถือเอาความสำคัญผิดนั้นมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนไม่ได้ เช่น ก. ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าคนนั้นไม่ใช่ ข. ผู้ซึ่งตนต้องการจะให้เงินแต่ก็ให้ไป เช่นนี้การให้นั้นสมบูรณ์ ไม่ตกเป็นโมฆะ

(4) **กลฉ้อฉล** หมายถึง การใช้กลอุบายหลอกลวงด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ เพื่อให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งหลงเชื่อจนถึงขนาดยอมทำนิติกรรมด้วย ดังมาตรา 159 วรรค 2 "การถูกกลฉ้อฉลที่จะเป็นโมฆะตามวรรคหนึ่ง จะต้องถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีกลฉ้อฉลดังกล่าว การอันเป็นโมฆะนั้นนั้นคงจะมีได้กระทำขึ้น" เช่น ร้านขายทองรูปพรรณได้อาเข็มขัดทองแดงมาขาย โดยบอกว่าเป็นวัตถุที่มีทองคำเจือปน ดังนี้ถือว่าเป็นกลฉ้อฉลถึงขนาด ผู้ซื้อบอกเลิกสัญญาได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 626/2474)

การนิ่งอาจเป็นกลล้อลได้ ตามมาตรา 162 "ในนิติกรรมสองฝ่าย การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจงใจนิ่งเสียไม่แจ้งข้อความจริงหรือคุณสมบัติอันคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้ การนั้นจะเป็นกลล้อล หากพิสูจน์ได้ว่าถ้ามิได้นิ่งเสียเช่นนั้น นิติกรรมนั้นก็คงจะมีได้กระทำขึ้น" เช่น ในสัญญาประกันชีวิต ผู้เอาประกันชีวิตเคยเข้ารับรักษาตัวในโรงพยาบาลด้วยโรคมะเร็งในเม็ดโลหิตขาว ซึ่งผู้เอาประกันชีวิตมีหน้าที่ต้องเปิดเผยความจริงข้อนี้แก่ผู้รับประกันภัย แต่ปกปิดความจริงไม่เปิดเผยว่าเคยเจ็บป่วย และเคยเข้ารับรักษาตัวในโรงพยาบาลด้วยโรคมะเร็งดังกล่าว เช่นนี้ทำให้สัญญาประกันชีวิตตกเป็นโมฆียะ (คำพิพากษาฎีกาที่ 505/2508)

กลล้อลเพื่อเหตุ หมายถึง กรณีที่ผู้แสดงเจตนาต้องการทำนิติกรรมอยู่แล้ว แต่เพราะกลล้อลเพื่อเหตุ จึงทำให้เมื่อทำนิติกรรมนั้นแล้วผู้นั้นจำเป็นต้องยอมรับข้อกำหนดอันหนักยิ่งกว่าปกติที่ไม่มีกลล้อลนั้น ผลก็คือนิติกรรมไม่เป็นโมฆียะ ผู้แสดงเจตนาได้สิทธิแต่เพียงเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายเท่านั้น เช่น ก.ต้องการซื้อแจกันลายครามใบหนึ่งจาก ข. ในราคา 10,000 บาท แม้ว่าแจกันนั้นจะมีรอยร้าว แต่ ข.บอกว่าไม่มีรอยร้าวทั้งที่ข้อเท็จจริงมีรอยร้าว จึงต้องขายในราคา 12,000 บาท ถ้า ก.ซื้อไปแล้วตรวจดูพบว่าแจกันนั้นมีรอยร้าวเช่นนี้ ก.มีสิทธิเพียงเรียกเงิน 2,000 บาทจาก ข.เท่านั้น

ผลของกลล้อลแบ่งเป็น กลล้อลของคู่กรณีเป็นโมฆียะ และกลล้อลของบุคคลภายนอกมีผลตามมาตรา 159 วรรคสาม ดังนี้คือ "ถ้าคู่กรณีฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาเพราะถูกกลล้อลโดยบุคคลภายนอก การแสดงเจตนาอันนั้นจะเป็นโมฆียะต่อเมื่อคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้หรือควรจะได้รู้ถึงกลล้อลนั้น" ดังนั้น กลล้อลของบุคคลภายนอกนิติกรรมมีผลสมบูรณ์ เว้นแต่ว่าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง (ที่ไม่ถูกกลล้อล) ได้รู้หรือควรจะได้รู้ถึงกลล้อลนั้น นิติกรรมจึงตกเป็นโมฆียะ เช่น ก.ซื้อบ้านหลังหนึ่งจาก ข. เพราะถูกกลล้อลของ ค. ดังนี้

สัญญาซื้อขายบ้านของ ก.และ ข.สมบูรณ์ แต่หากก่อนหน้าที่ ก.จะมาซื้อบ้าน จาก ข. ข.ได้รู้หรือควรได้รู้ว่า ค.ใช้กลฉ้อฉลหลอกลวง ก. ดังนั้นสัญญาซื้อขาย ตกเป็นโมฆียะ

(4) ข่มขู่ คือ การขู่ให้กลัวภัยอันหนึ่ง ให้ผู้ที่ถูกข่มขู่กลัวจนถึงขนาด แสดงเจตนาทำนิติกรรมตามที่ขู่เอานั้น ลักษณะของข่มขู่มีดังนี้

(1) เป็นการข่มขู่ที่จะให้เกิดภัยอันใกล้จะถึง และ

(2) ร้ายแรงถึงขนาดที่จะจงใจให้ผู้ที่ถูกข่มขู่มีมูลต้องกลัว ซึ่งถ้า มิได้มีการข่มขู่เช่นนั้น นิติกรรมนั้นก็คงจะมีได้กระทำขึ้น

ผลของการข่มขู่ยอมทำให้การแสดงเจตนาเป็นโมฆียะ แม้บุคคลภายนอกจะเป็นผู้ข่มขู่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 707/2505 ผู้ขายฝากพร้อมที่จะไถ่ภายใน กำหนด แต่ผู้ซื้อฝากขู่ให้สละสิทธิในการไถ่ถอน มิฉะนั้นจะแจ้งให้ตำรวจจับ ฐานออกเช็คโดยไม่มีเงิน ถือว่าเป็นการข่มขู่การสละสิทธิการไถ่ถอนตกเป็น โมฆียะ

ก. ให้เงิน ข. 1,000 บาทด้วยความกลัวต่อการข่มขู่ของ ค. ดังนี้ สัญญาให้มีผลเป็นโมฆียะ

ข้อยกเว้น มีการแสดงเจตนาทำนิติกรรมด้วยความกลัว 2 ประการ แต่นิติกรรม มีผลสมบูรณ์ไม่เป็นโมฆียะ ดังนี้

(1) การขู่ว่าจะใช้สิทธิตามปกตินิยม ไม่ถือว่าเป็นการข่มขู่ เช่น เจ้าหนี้ขู่ว่าจะฟ้องเป็นคดีเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้

(2) นิติกรรมที่กระทำไปเพราะนับถือยำเกรง ไม่ถือว่าการนั้นได้ กระทำเพราะถูกข่มขู่ เช่น ก.ให้เงิน ข.เพราะเคารพนับถือยำเกรงบิดา

คำพิพากษาฎีกาที่ 2448/2518 จำเลยขอความออกจากที่ดินและ
ใช้เงินจำนวนหนึ่ง เพื่อระงับคดีที่โจทก์แจ้งต่อตำรวจว่าจำเลยบุกรุก เป็นการใช้
สิทธิโดยสุจริต ไม่เป็นโมฆียะ

4. ผลสมบรูณ์ของการแสดงเจตนา

แยกพิจารณาได้ดังนี้ คือ

1) การแสดงเจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้า ซึ่งหมายความว่า
ทันทีที่มีการแสดงเจตนาออกไป คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งสามารถรับทราบถึงเจตนา
นั้นได้ทันที และจะมีผลสมบรูณ์ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 168 ดังนี้ "การแสดง
เจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้า ให้ถือว่ามิผลนับแต่ผู้รับการแสดง
เจตนาได้ทราบการแสดงเจตนา นั้น ความข้อนี้ให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลหนึ่ง
แสดงเจตนาไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งโดยทางโทรศัพท์ หรือโดยเครื่องมือสื่อสาร
อย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่นซึ่งสามารถติดต่อถึงกันได้ทำนองเดียวกัน" เช่น เสนอ
ขายนาฬิกาเรือนละ 1,000 บาท การแสดงเจตนาเสนอนาฬิกานั้นจะเกิดผลสมบรูณ์
เมื่อคู่กรณีทราบว่าเจตนา นั้นคือขายนาฬิกาเรือนละ 1,000 บาท

2) การแสดงเจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งมิได้อยู่เฉพาะหน้า หมายความว่า
ทันทีที่มีการแสดงเจตนาออกมา คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ทราบถึงเจตนา
นั้นได้ทันที ต้องใช้ช่วงระยะเวลาหนึ่ง และจะมีผลสมบรูณ์ดังบัญญัติไว้ในมาตรา
169 ดังนี้ "การแสดงเจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งมิได้อยู่เฉพาะหน้าให้ถือว่ามิ
ผลนับแต่เวลาที่การแสดงเจตนา นั้นไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา....." คำว่า "ไป
ถึง" หมายความว่า โดยพฤติการณ์ผู้รับการแสดงเจตนา สามารถที่จะรับทราบถึง
เจตนา นั้นได้ โดยไม่คำนึงว่าข้อเท็จจริงผู้รับการแสดงเจตนา นั้นจะได้ทราบถึง
การแสดงเจตนา นั้น ๆ หรือไม่ เช่น ก. ส่งจดหมายแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญา
เช่าไปยัง ข. บุรุษไปรษณีย์ส่งไม่ได้ถึง 3 ครั้ง ก.จึงนำจดหมายนั้นไปปิดไว้ที่

บ้านเช่า ดังนั้นถือว่าการแสดงเจตนาบอกเลิกการเช่าได้ไปถึงผู้เช่าแล้ว การบอกเลิกการเช่าจึงมีผลตามกฎหมาย

5. โฆษะกรรมและโมฆียะกรรม

โฆษะกรรม หมายถึง นิติกรรมที่เมื่อทำขึ้นแล้วไม่มีผลผูกพันกันในทางกฎหมาย สูญเปล่า เสียเปล่าไป

ผลของโฆษะกรรม มีดังต่อไปนี้

1) โฆษะกรรมนั้นไม่อาจให้สัตยาบันแก่กันได้ สัตยาบันคือการรับรองข้อตกลงหรือการยืนยัน เมื่อนิติกรรมมีผลเป็นโฆษะจึงไม่สามารถที่จะให้การรับรองสิ่งที่เสียเปล่าไปได้แต่อย่างไร

2) ผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะยกความเสียเปล่าแห่งโฆษะกรรมขึ้นกล่าวอ้างก็ได้ ผู้มีส่วนได้เสียคือผู้ที่จะได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์ที่เกี่ยวเนื่องกับความเป็นโฆษะนั้น บุคคลผู้มีส่วนได้เสียอาจได้แก่ คู่กรณีแห่งโฆษะกรรมนั้น เจ้าหนี้ของคู่กรณี ทายาทของคู่กรณี เป็นต้น เช่น ก.ทำเจตนาวางขายรถยนต์ให้ ข. เพื่อลวงเจ้าหนี้ เช่นนี้ ก.หรือเจ้าหนี้ของ ก.เป็นผู้มีส่วนได้เสียกล่าวอ้างความเป็นโฆษะได้ ส่วนกล่าวอ้าง เป็นการการแสดงเจตนาเพื่อที่จะหยิบยกเอาประโยชน์จากโฆษะนั้น จากตัวอย่างเดิม เจ้าหนี้กล่าวอ้างความเป็นโฆษะเพื่อจะได้สามารถบังคับชำระหนี้ที่ ก.มีอยู่กับตนได้จากรถยนต์คันนั้น

3) ถ้าจะต้องคืนทรัพย์สินอันเกิดจากโฆษะกรรม ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลาภมิควรได้แห่งประมวลกฎหมายนี้มาใช้บังคับ

4) ถ้าส่วนหนึ่งส่วนใดของนิติกรรมเป็นโฆษะ นิติกรรมนั้นย่อมตกเป็นโฆษะทั้งสิ้น หมายความว่า ในกรณีที่นิติกรรมนั้นสามารถจะแยกออกได้เป็นส่วน ๆ ถ้าส่วนหนึ่งส่วนใดเป็นโฆษะก็จะมีผลทำให้นิติกรรมนั้นตกเป็นโฆษะ

ทั้งหมด เช่น ก.กู้ยืมเงิน ข.เพื่อซื้อสินค้าหนีภาษี เช่นนี้สัญญากู้ยืมมีวัตถุประสงค์
ขัดต่อกฎหมายอย่างชัดแจ้ง สัญญากู้ยืมจึงตกเป็นโมฆะ

เว้นแต่จะพึงสันนิษฐานได้โดยพฤติการณ์แห่งกรณีว่าคู่กรณีเจตนาจะให้
ส่วนที่ไม่เป็นโมฆะนั้นแยกออกจากส่วนที่เป็นโมฆะได้ หมายความว่า โดยพฤติ
การณ์คู่กรณีมีเจตนาที่จะให้นิติกรรมที่สมบูรณ์แยกออกจากส่วนที่เป็นโมฆะ ก็
ให้ตกเป็นโมฆะเฉพาะส่วนไป เช่น ทำสัญญากู้ยืมเงินกันโดยคิดดอกเบี้ยเกิน
กว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด ดังนี้ ส่วนต้นเงินมีผลสมบูรณ์ ส่วนดอกเบี้ยตกเป็น
โมฆะ

5) นิติกรรมใดเป็นโมฆะ แต่เข้าลักษณะเป็นนิติกรรมอย่างอื่นซึ่งไม่เป็น
โมฆะ ให้ถือตามนิติกรรมซึ่งไม่เป็นโมฆะ ถ้าสันนิษฐานได้โดยพฤติการณ์แห่ง
กรณีว่า หากคู่กรณีได้รู้ว่าเป็นนิติกรรมนั้นเป็นโมฆะแล้ว ก็คงจะได้ตั้งใจมาแต่แรก
ที่จะทำนิติกรรมอย่างอื่นซึ่งไม่เป็นโมฆะ สาระสำคัญคือ ผู้แสดงเจตนา
นั้นจะต้องไม่รู้ว่านิติกรรมที่ตนทำไปนั้นเป็นโมฆะ จึงจะเข้าข้อสันนิษฐานว่านิติกรรม
ตกเป็นโมฆะในลักษณะหนึ่งแต่มีผลสมบูรณ์เป็นนิติกรรมอีกลักษณะหนึ่งได้
เช่น ทำสัญญาเป็นหนังสือยกที่ดินให้โดยเขียนด้วยลายมือและลงลายมือชื่อของ
ผู้ให้เรียบร้อย ต่อมาผู้ให้ตาย ผู้รับการให้ได้ไปซึ่งที่ดินแปลงนั้นโดยถือว่า
หนังสือยกให้เป็นพินัยกรรมเขียนเองทั้งฉบับ

โมฆียะกรรม หมายถึง นิติกรรมนั้นยังมีผลบังคับได้โดยชอบด้วย
กฎหมาย แต่อาจถูกบอกล้างทำให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก หรืออาจ
ได้รับการให้สัตยาบัน นิติกรรมนั้นจะมีผลสมบูรณ์ตั้งแต่เริ่มแรกเช่นกัน

ผลของโมฆียะกรรม มี 2 ประการ ดังต่อไปนี้

1) การบอกล้างโมฆียะกรรม การบอกล้างคือการแสดงเจตนาปฏิเสธนิติ
กรรมที่เป็น โมฆียะให้ไม่มีผลใช้บังคับกันตามกฎหมาย ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ก) ผู้มีสิทธิบอกล้าง จะต้องเป็นบุคคลที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 175 เท่านั้น กล่าวคือ โฆษณกรรมนั้นบุคคลต่อไปนี้จะบอกล้างเสียก็ได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้เยาว์ซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่ผู้เยาว์จะบอกล้างก่อนที่ตนบรรลุนิติภาวะก็ได้ถ้าได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

(2) บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ เมื่อบุคคลนั้นพ้นจากการเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถแล้ว หรือผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี แต่คนเสมือนไร้ความสามารถจะบอกล้างก่อนที่ตนจะพ้นจากการเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถก็ได้ ถ้าได้รับความยินยอมของผู้พิทักษ์

(3) บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิด หรือถูกกลฉ้อฉลหรือถูกข่มขู่

(4) บุคคลวิกลจริตผู้กระทำนิติกรรมอันเป็นโฆษณกรรมตามมาตรา 30 ในกรณีที่จริตของบุคคลนั้นไม่วิกลแล้ว

ถ้าบุคคลผู้ทำนิติกรรมอันเป็นโฆษณกรรมถึงแก่ความตายก่อนมีการบอกล้างโฆษณกรรม ทายาทของบุคคลดังกล่าวอาจบอกล้างโฆษณกรรมนั้นได้

ข) กำหนดระยะเวลาการบอกล้าง มี 2 ระยะ คือ

กำหนดระยะเวลา 1 ปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ หมายถึง ต้องบอกล้างภายในระยะเวลา 1 ปีนับแต่เวลาที่มูลเหตุให้นิติกรรมเป็นโฆษณานั้นหมดสิ้นไปแล้ว เช่น ผู้เยาว์ทำนิติกรรมที่เป็นโฆษณกรรม ต่อมาเมื่อบรรลุนิติภาวะจะต้องบอกล้างภายใน 1 ปีนับแต่เมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว

กำหนดระยะเวลา 10 ปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมอันเป็นโฆษณกรรมนั้น หมายถึง กำหนดระยะเวลา 1 ปีนั้นจะต้องอยู่ภายใน 10 ปีนับแต่ได้ทำโฆษณกรรม

กรรมขึ้น เช่น ทำนิติกรรมกันในเดือนเมษายน ปี 2538 จะครบกำหนด 10 ปีในเดือนเมษายน 2548 ทราบถึงโมฆะกรรมในเดือนกุมภาพันธ์ ดังนี้กำหนดระยะเวลาบอกล้างคงเหลือ 2 เดือน

ค) วิธีการบอกล้าง เป็นการแสดงเจตนาชนิดหนึ่งที่กฎหมายมิได้กำหนดแบบเอาไว้ กำหนดไว้แต่เพียงว่า การบอกล้างโมฆะกรรมย่อมกระทำได้โดยการแสดงเจตนาแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นตัวบุคคลที่มีตัวกำหนดได้แน่นอน เช่น ก.เป็นคู่กรณีในโมฆะกรรมที่ผู้เยาว์ทำขึ้น ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้เยาว์เมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว หรือผู้เยาว์ถ้าได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม ต้องการบอกล้างก็ไปแสดงเจตนา กับ ก.

ง) ผลการบอกล้าง มี 3 ประการ ดังนี้

(1) โมฆะกรรมเมื่อบอกล้างแล้วให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่เริ่มแรก

(2) ให้ผู้เป็นคู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม หมายถึงกลับสู่สิทธิและหน้าที่เดิมก่อนที่จะเข้าทำนิติกรรมที่มีผลเป็นโมฆะนั้น เช่น ผู้เยาว์เอาแหวนเพชร 1 กระรัตขายให้ ก.มีผลเป็นโมฆะ เมื่อมีการบอกล้าง ก.ต้องคืนแหวนเพชรนั้นให้ผู้เยาว์ ผู้เยาว์คืนเงินจำนวนหนึ่งให้ ก.

(3) ถ้าเป็นการพ้นวิสัยจะให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมได้ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทน จากตัวอย่างเดิม ถ้า ก.ขายแหวนวงนั้นต่อไปให้ ข. ดังนี้ ก.ต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แทน

2) การให้สัตยาบันแก่โมฆะกรรม การให้สัตยาบันคือการรับรองนิติกรรมที่เป็นโมฆะให้มีผลสมบูรณ์ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ก) ผู้มีสิทธิให้สัตยาบัน คือผู้มีสิทธิบอกล้างโมฆะกรรม อาทิ ผู้แทนโดยชอบธรรม บุคคลผู้แสดงเจตนาเพราะสำคัญผิด

ข) กำหนดระยะเวลาการให้สัตยาบัน จะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้กระทำภาย
หลังเวลาที่มูลเหตุให้เป็นโมฆะกรรมนั้นหมดสิ้นไปแล้ว เช่น ถ้าทำนิติกรรม
เพราะถูกข่มขู่ เมื่อเป็นอิสระจากการข่มขู่ก็อาจให้สัตยาบันได้

ค) วิธีการให้สัตยาบัน การให้สัตยาบันแก่โมฆะกรรมย่อมกระทำได้
โดยการแสดงเจตนาแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวกำหนดได้แน่นอน

ง) ผลการให้สัตยาบัน ให้ถือว่านิติกรรมนั้นเป็นอันสมบูรณ์มาแต่เริ่ม
แรก

8. เงื่อนไขและเงื่อนไขเวลา

เงื่อนไข หมายถึง ข้อความใดอันบังคับไว้ให้นิติกรรมเป็นผลหรือสิ้นผล
ต่อเมื่อมีเหตุการณ์อันไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ในอนาคต เช่น ก.ตกลงจะ
ให้เงินแก่ ข. 10,000 บาท ถ้า ข.เรียนสำเร็จได้รับปริญญาบริหารธุรกิจ

เงื่อนไขแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) เงื่อนไขบังคับก่อน หมายถึง นิติกรรมนั้นย่อมเป็นผลเมื่อเงื่อนไขนั้น
สำเร็จแล้ว เช่น ก.ตกลงให้เงินแก่ ข. 10,000 บาท ถ้า ข.เรียนสำเร็จได้รับ
ปริญญาบริหารธุรกิจ ต่อมาเมื่อ ข.เรียนสำเร็จ ก.ต้องให้เงิน 10,000 บาทแก่ ข.

2) เงื่อนไขบังคับหลัง หมายถึง นิติกรรมมีผลบังคับในระหว่างคู่กรณี
แล้ว แต่คู่กรณี ตกลงให้นิติกรรมนั้นสิ้นผลในเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว เช่น
ทำสัญญาเช่าบ้าน โดยกำหนดเงื่อนไขว่าถ้าถูกย้ายไปอยู่จังหวัดอื่นเมื่อใด ก็ให้
สัญญาเช่าบ้านนั้นเป็นอันสิ้นสุดลงเมื่อนั้น ต่อมาถ้าผู้เช่าถูกคำสั่งให้ย้ายไปอยู่
จังหวัดอื่น ดังนี้สัญญาเช่าเป็นอันสิ้นสุดลง

สิทธิและหน้าที่ของคู่กรณีสำหรับนิติกรรมที่มีเงื่อนไขในระหว่างที่เงื่อนไข
ยังไม่สำเร็จ กฎหมายได้กำหนดถึงสิทธิและหน้าที่ของคู่กรณีไว้ ดังนี้

1) คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแห่งนิติกรรมอันอยู่ในบังคับเงื่อนไขจะต้องงดเว้นไม่กระทำ การอย่างหนึ่งอย่างใดให้เป็นที่เสื่อมเสียประโยชน์แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งจะพึงได้จากความสำเร็จแห่งเงื่อนไขนั้น เช่น ก.ทำสัญญาขายบ้านให้ ข. โดยกำหนดเงื่อนไขบังคับก่อนไว้ ในระหว่างที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ ก. จะจัดการระงับยอมนบนที่ดินที่บ้านนั้นปลูกอยู่ไม่ได้

2) สิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ของคู่กรณีมีอย่างไร จะจำหน่าย จะรับมรดก จะจัดการป้องกันรักษา หรือจะทำประกันไว้ประการใดตามกฎหมายก็ย่อมทำได้ เช่น ก. ทำสัญญาซื้อรถยนต์จาก ข. โดยกำหนดเงื่อนไขบังคับก่อนไว้ ก่อนเงื่อนไขสำเร็จ ก. อาจทำประกันรถยนต์คันนี้ได้

3) หน้าที่ที่จะต้องทำการโดยสุจริต หมายความว่าในระหว่างที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ กฎหมายห้ามมิให้คู่กรณีจัดการให้เงื่อนไขสำเร็จหรือไม่สำเร็จด้วยเจตนาไม่สุจริต กล่าวคือ ถ้าเงื่อนไขสำเร็จแล้วฝ่ายใดเสียเปรียบและฝ่ายนั้นกระทำการโดยไม่สุจริตจนเป็นเหตุให้เงื่อนไขนั้นไม่สำเร็จ ให้ถือว่าเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว เช่น ก. ทำสัญญาจะให้เงิน 10,000 บาทแก่ ข. ถ้า ข. สอบวิชา LW 215 ได้ในภาคนี้ ครั้นทำสัญญาแล้ว ก. เกิดความเสียดาย จึงจ้างเด็ก ๆ ให้มาเล่นทำเสียงดังรบกวน ข. จนทำให้ ข. สอบวิชา LW 215 ตก ดังนี้ กฎหมายให้ถือว่า ข. สอบวิชา LW 215 ได้ ก. ต้องมอบเงินให้ ข.

ในทำนองเดียวกัน ถ้าเงื่อนไขสำเร็จ ฝ่ายใดได้เปรียบและฝ่ายนั้นกระทำการโดยไม่สุจริตจนเป็นเหตุให้เงื่อนไขนั้นสำเร็จ ให้ถือว่าเงื่อนไขนั้นมิได้สำเร็จเลย นิติกรรมไม่เกิดผล เช่น ก. ซื้อวิทยุจาก ข. 1 เครื่อง โดย ข. สัญญาว่าถ้าเสียภายใน 1 เดือน ข. จะคืนเงินพร้อมทั้งเปลี่ยนวิทยุเครื่องใหม่ให้ด้วย ก. อยากได้ จึงแกล้งใช้วิทยุด้วยวิธีการต่าง ๆ จนวิทยุเสียภายใน 1 เดือน ดังนี้ กฎหมายถือว่าวิทยุไม่เสีย เงื่อนไขไม่สำเร็จ ก. จะเรียกเอาเงินและวิทยุจาก ข. ไม่ได้

เงื่อนไขที่ไม่สมบูรณ์ หมายถึงกรณีที่นิติกรรมมีเงื่อนไข แต่กฎหมายถือว่าเป็นนิติกรรมที่ไม่มีเงื่อนไข หรือมีผลให้นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะ เนื่องจากเงื่อนไขที่นำมากำหนดนั้นเป็นเงื่อนไขที่ไม่สมบูรณ์ ดังนี้

1) ถ้าเงื่อนไขสำเร็จแล้วในเวลาทำนิติกรรม หากเป็นเงื่อนไขบังคับก่อน ให้ถือว่านิติกรรมนั้นไม่มีเงื่อนไข เช่น ก.ทำสัญญาจะให้เงิน 10,000 บาทแก่ ข. หาก ข.สอบวิชา LW 215 ได้ G ปรากฏว่าในขณะที่ ก.และ ข.ตกลงกันนั้น ข.สอบวิชา LW 215 ได้ G แล้ว ถือว่านิติกรรมนั้นไม่มีเงื่อนไข ก.ต้องให้เงิน ข. หากเป็นเงื่อนไขบังคับหลังให้ถือว่านิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ เช่น ก.ให้รถยนต์คันหนึ่งแก่ ข. โดยตกลงกันว่า ถ้า ข.สอบตกในวิชาหนึ่งที่กำลังเรียนอยู่ที่ ม.ร. ข. ต้องคืนรถยนต์คันนั้นให้ ก. ปรากฏว่าขณะที่ตกลงกันนั้น ข.สอบตกวิชาหนึ่งแล้ว ดังนี้สัญญาให้จึงตกเป็นโมฆะ

2) ถ้าเป็นอันแน่นอนในเวลาทำนิติกรรมว่า เงื่อนไขไม่อาจสำเร็จได้ หากเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนให้ถือว่านิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ เช่น ขาวทำสัญญาซื้อรถยนต์จากดำ โดยกำหนดเงื่อนไขให้บุตรชายของขาวกลับจากต่างประเทศก่อน ปรากฏว่าในขณะที่ทำสัญญาบุตรของขาวซึ่งอยู่ต่างประเทศถึงแก่ความตายไปแล้ว ดังนี้สัญญาซื้อขายรถยนต์นั้นตกเป็นโมฆะ หากเป็นเงื่อนไขบังคับหลังให้ถือว่านิติกรรมนั้นไม่มีเงื่อนไข เช่น ขาวทำสัญญาให้ดำเช่าบ้านหลังหนึ่ง โดยกำหนดเงื่อนไขว่า ถ้าบุตรชายของขาวกลับจากต่างประเทศให้สัญญาเช่าบ้านสิ้นสุดลง ปรากฏว่าขณะที่ทำสัญญา บุตรของขาวตายไปแล้ว ดังนี้ สัญญาเช่าบ้านระหว่างขาวและดำจึงสมบูรณ์ไม่มีเงื่อนไข

3) นิติกรรมใดมีเงื่อนไขอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ เช่น ก. ทำสัญญาจะให้เงิน ข. 1 ล้านบาท ถ้า ข. ฆ่า ค. ซึ่งเป็นคู่อริของ ก. ได้เสียก่อน สัญญาให้ตกเป็นโมฆะ

4) เงื่อนไขเป็นการพันวิสัย ถ้าเป็นเงื่อนไขบังคับก่อน นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ เช่น ก. ตกลงจะซื้อผ้าของ ข. ถ้ามีน้ำนั้นบิณได้ สัญญาซื้อขายตกเป็นโมฆะ แต่ถ้าเป็นเงื่อนไขบังคับหลัง ให้ถือว่านิติกรรมนั้นไม่มีเงื่อนไข เช่น ก. ตกลงซื้อผ้าของ ข. โดยกำหนดเงื่อนไขว่า ถ้ามีน้ำบิณได้ให้สัญญาซื้อขายนี้สิ้นสุดลง ดังนี้ กฎหมายให้ถือว่าสัญญาซื้อขายระหว่าง ก. และ ข. ไม่มีเงื่อนไข

5) นิติกรรมใดมีเงื่อนไขบังคับก่อน และเป็นเงื่อนไขอันจะสำเร็จได้หรือไม่สุดแล้วแต่ใจของฝ่ายลูกหนี้ นิติกรรมนั้นเป็นโมฆะ เช่น ก. ทำสัญญาว่าจะให้แหวนเพชรแก่ ข. หนึ่งวงถ้า ก. พอใจ สัญญานี้เป็นโมฆะ

เงื่อนไข หมายถึง ข้อความที่บังคับไว้มิให้ทวงถามให้ปฏิบัติการตามผลแห่งนิติกรรม หรือให้นิติกรรมสุดสิ้นต่อเมื่อถึงเวลาในภายหน้าที่ต้องมาถึงอย่างแน่นอน เช่น ก. ทำสัญญากู้ยืมเงินจาก ข. 10,000 บาท กำหนดชำระคืนภายใน 3 เดือน หรือ ก. ขอยืมหนังสือห้องสมุดได้ 3 วัน

เงื่อนไขแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) เงื่อนไขเริ่มต้น หมายถึง นิติกรรมนั้นเกิดขึ้นแล้ว แต่กฎหมายห้ามมิให้ทวงถามให้ปฏิบัติการตามนิติกรรมนั้นก่อนถึงเวลาที่กำหนด เช่น ยืมหนังสือห้องสมุดได้ 3 วัน ดังนี้ ก่อนจะครบกำหนด 3 วัน ห้องสมุดจะเรียกหนังสือคืนไม่ได้

2) เงื่อนไขสิ้นสุด หมายถึง นิติกรรมนั้นเกิดขึ้นแล้ว และจะสิ้นผลเมื่อถึงเวลาที่กำหนด เช่น ทำสัญญาเช่าหอพักมีกำหนด 1 ปี สัญญาเช่าเกิดผลแล้ว และจะสิ้นผลเมื่อเวลา 1 ปีได้ผ่านพ้นไป

บทบัญญัติพิเศษสำหรับเงื่อนไข มีดังนี้

1) ประโยชน์แห่งเงื่อนไข ไม่ว่าจะป็นเงื่อนไขเริ่มต้นหรือสิ้นสุด กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่ากำหนดไว้เพื่อประโยชน์แก่ฝ่ายลูกหนี้ กล่าวคือ เจ้าหนี้จะเรียกทวงถามให้ลูกหนี้ปฏิบัติชำระหนี้ก่อนถึงเวลากำหนดไม่ได้ เช่น ทำสัญญาเช่าบ้านกำหนด 1 ปี ก่อนครบ 1 ปีผู้ให้เช่าจะไล่ผู้เช่าออกจากบ้านเช่าไม่ได้

เว้นแต่จะปรากฏโดยเนื้อความแห่งตราสารหรือโดยพฤติการณ์แห่งกรณี ว่าได้ตั้งใจจะให้ป็นประโยชน์แก่ฝ่ายเจ้าหนี้หรือแก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายด้วยก็ได้ เช่น การฝากเงินประเภทประจำกับธนาคาร ซึ่งมีข้อตกลงระหว่างธนาคารและลูกค้าผู้ฝากว่าจะไม่ถอนเงินก่อนกำหนด และผู้ฝากจะได้รับดอกเบี้ยในอัตราที่ตกลงกันไว้ ดังนี้ ผู้ฝากจะถอนเงินคืนก่อนกำหนด หรือธนาคารจะคืนเงินให้ผู้ฝากก่อนกำหนดไม่ได้ เพราะ ตลอดกำหนดเงื่อนไข ผู้ฝากจะได้รับดอกเบี้ย และธนาคารนำเงินที่ฝากไปทำประโยชน์ได้

2) ถ้าเงื่อนไขเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายใด ฝ่ายนั้นจะสละประโยชน์นั้นเสีย ก็ได้หากไม่กระทบกระเทือนถึงประโยชน์อันคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งจะพึงได้รับจากเงื่อนไขนั้น เช่น ก. ให้ ข. กู้เงิน กำหนดชำระคืน 1 ปี โดยคิดดอกเบี้ย 15% ต่อปี หลังจากนั้น 3 เดือน ข. ถูกสลากกินแบ่งรัฐบาล ข. จะนำเงินมาชำระคืน ก. ก่อน 1 ปีได้ แต่ ข. จะต้องจ่ายดอกเบี้ยให้ ก. จนครบ 1 ปีด้วย

3) กรณีที่ลูกหนี้จะถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขไม่ได้ มีดังนี้

(1) ลูกหนี้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดตามกฎหมายว่าด้วยล้ม

ละลาย

(2) ลูกหนี้ไม่ให้ประกันในเมื่อจำต้องให้

(3) ลูกหนี้ได้ทำลาย หรือทำให้ลดน้อยถอยลงซึ่งประกันอันได้ให้ไว้

(4) ลูกหนึ่นำทรัพย์สินของบุคคลอื่นมาให้เป็นประกันโดยเจ้าของ
ทรัพย์สินนั้นมีไดยินยอมด้วย

7. ระยะเวลา

ในกิจการต่าง ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการนับระยะเวลานั้น จะต้อง
มีวิธีการนับตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เว้นแต่จะมีกฎหมาย คำสั่งศาล ระเบียบข้อ
บังคับ หรือนิติกรรม กำหนดวิธีการนับระยะเวลเป็นอย่างอื่น

การนับระยะเวลา กฎหมายให้คำนวณเป็นวัน วันหมายถึงเวลาทำการ
ตามที่ได้กำหนดขึ้นโดยกฎหมาย คำสั่งศาล หรือระเบียบข้อบังคับ หรือเวลาทำ
การตามปกติของกิจการนั้น แล้วแต่กรณี เช่น วันในทางราชการ คือ ตั้งแต่เวลา
8.30 - 16.30 น. แต่ผู้กรณีอาจกำหนดนับระยะเวลาที่สั้นกว่าวันก็ได้ เช่น นับเป็น
ชั่วโมง กฎหมายก็ให้เริ่มต้นนับในขณะที่เริ่มทำนิติกรรมนั้น เช่น เจ้าจักรยาน
กำหนด 1 ชั่วโมง นับระยะเวลาตั้งแต่เวลาที่ตกลงกันทันที เช่น เริ่มเช่าเวลา
16.15 น. จะครบ 1 ชั่วโมงเวลา 17.15 น.

กรณีนับระยะเวลาเป็นวัน สัปดาห์ เดือน หรือปี กฎหมายให้นับตาม
ปฏิทินราชการ และมีให้นับวันแรกแห่งระยะเวลานั้นรวมคำนวณเข้าด้วย ให้นับ
วันถัดไป เช่น ขอยืมหนังสือเป็นวัน 3 วัน ในวันที่ 26 ธันวาคม เช่นนี้ เริ่มนับ
วันที่ 27 ธันวาคม ไป 3 วัน เว้นแต่จะเริ่มทำนิติกรรมในวันนั้นเองตั้งแต่เวลาที่
ถือได้ว่าเป็นเวลาเริ่มต้นทำงานกันตามประเพณี เช่น จ้าง ก.ทำงานเป็นราย
วัน ถ้า ก.เริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 8.30 น. ของวันหนึ่ง ก็ต้องเริ่มต้นนับวันนั้นเป็น
วันแรก

วันสิ้นสุดการนับระยะเวลาเป็นสัปดาห์ เดือน หรือปี คือ ถ้ามิได้กำหนด
นับแต่วันต้นแห่งสัปดาห์ เดือน หรือปี ระยะเวลาย่อมสิ้นสุดลงในวันก่อนหน้า
จะถึงวันแห่งสัปดาห์ เดือน หรือปีสุดท้าย อันเป็นวันตรงกับวันเริ่มระยะเวลา

นั้น เช่น ก. ยืมเงิน ข. กำหนดชำระหนี้คืน 1 สัปดาห์ ถ้าเริ่มต้นนับในวันจันทร์ วันสิ้นสุดจะเป็นวันอาทิตย์ และถ้าในระยะเวลา นับเป็นเดือนหรือปีนั้น ไม่มีวัน ตรงกันในเดือนสุดท้าย ให้ถือเอาวันสุดท้ายแห่งเดือนนั้นเป็นวันสิ้นสุดระยะเวลา เช่น ยืมเงินกันกำหนดชำระคืน 1 เดือน เริ่มต้นนับวันที่ 31 มกราคม วัน สิ้นสุดจะต้องเป็นวันที่ 28 หรือ 29 กุมภาพันธ์

ถ้าวันสุดท้ายของระยะเวลาเป็นวันหยุดทำการตามประกาศเป็นทางการ หรือตามประเพณี ให้นำวันที่เริ่มทำการใหม่ต่อจากวันที่หยุดทำการนั้นเป็นวัน สิ้นสุดของระยะเวลานั้น เช่นรัฐบาลประกาศให้วันที่ 2 มกราคม 2538 เป็นวัน หยุดราชการ ถ้าวันสุดท้ายที่ผู้ขายฝากจะไถ่ถอนที่ดินได้คือวันที่ 2 มกราคม 2538 ดังนี้ ผู้ขายฝากมีสิทธิขอไถ่ได้ในวันที่ 3 มกราคม 2538

8. อายุความ

คือระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ใช้สิทธิเรียกร้อง ซึ่งถ้าไม่ใช้ภายใน ระยะเวลาดังกล่าว สิทธิเรียกร้องนั้นเป็นอันขาดอายุความ ลูกหนี้มีสิทธิจะ ปฏิเสธการชำระ หนี้ตามสิทธิเรียกร้องที่ขาดอายุความได้ และเมื่อไม่ได้ยกเอา อายุความขึ้นเป็นประเด็นในการต่อสู้คดี ศาลจะอ้างเอาอายุความมาเป็นเหตุยก ฟ้องไม่ได้

กำหนดอายุความทั่วไปกำหนดไว้ 10 ปี เว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดไว้ เป็นการเฉพาะ เช่น อายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องเงินคืนในการกู้ยืมเงิน กฎหมายมิได้กำหนดไว้ ดังนั้นจึงมีอายุความ 10 ปี ส่วนอายุความสำหรับ อาจารย์เรียกเอาค่าสอนกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ 2 ปี เป็นต้น

1) การเริ่มนับอายุความ แยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) การเริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องทั่วไป ให้เริ่มนับแต่ ขณะที่อาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้ หมายถึงเมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระดังนี้

(ก) ถ้าเป็นหนี้ที่มีกำหนดระยะเวลา อายุความเริ่มนับตั้งแต่วันที่รุ่งขึ้นจากวันที่ครบกำหนดเวลาชำระหนี้ เช่น กู้ยืมเงินกำหนดชำระคืนภายใน 1 ปี อายุความเริ่มนับเมื่อพ้นระยะเวลา 1 ปี

(ข) ถ้าเป็นหนี้ที่ไม่มีกำหนดระยะเวลา อายุความเริ่มนับตั้งแต่วันที่ทำนิติกรรมอันเป็นวันที่หนี้เกิดขึ้น เช่น กู้ยืมเงินกันวันที่ 1 มกราคม ไม่มีกำหนดเวลาชำระคืน อายุความเริ่มนับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม

(ค) ถ้าเป็นหนี้ให้่งคว้นกระทำการอย่างใด อายุความเริ่มนับแต่เวลาแรกที่ฝ่าฝืนกระทำการนั้น เช่น ช้าง ก. และสอนให้ทำผมในร้านเสริมสวยด้วย โดยมีข้อสัญญาว่า ถ้า ก. ออกจากร้านนี้ไปแล้วจะไม่ไปเปิดร้านเสริมสวยในบริเวณใกล้เคียงแข่งกัน ถ้า ก. ฝ่าฝืนข้อตกลงนี้วันใด อายุความเริ่มนับตั้งแต่วันที่นั้น

2) การเริ่มนับอายุความสำหรับสิทธิเรียกร้องที่จะต้องบอกกล่าวให้ชำระหนี้ก่อน ดังนี้

(ก) ถ้าเป็นหนี้ที่เจ้าหนี้อยู่ไม่อาจบังคับได้ จนกว่าจะได้ทวงถามให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อน อายุความเริ่มนับตั้งแต่เวลาแรกที่อาจทวงถามได้เป็นต้นไป เช่น กู้ยืมเงินโดยไม่มีกำหนดเวลาชำระคืน โดยตกลงกันว่า เจ้าหนี้จะต้องบอกกล่าวให้ลูกหนี้ทราบก่อน จึงจะมีสิทธิเรียกเงินคืนได้ ดังนั้นอายุความเริ่มนับตั้งแต่วันทำสัญญากู้ยืมเงินอันเป็นเวลาแรกที่เจ้าหนี้อาจทวงถามได้

(ข) ถ้าเป็นหนี้ที่ลูกหนี้อยู่ไม่ต้องชำระจนกว่าระยะเวลาหนึ่งจะได้ล่วงพ้นไปแล้วนับแต่เวลาที่ได้ทวงถาม อายุความเริ่มนับตั้งแต่ระยะเวลานั้นได้สิ้นสุดไปแล้ว เช่น กู้ยืมเงินโดยไม่มีกำหนดเวลา ตกลงกันว่า เจ้าหนี้จะเรียกเงินคืนได้ต่อเมื่อได้บอกกล่าวให้ลูกหนี้ทราบก่อน 15 วัน ดังนี้ อายุความเริ่มนับตั้งแต่กำหนดระยะเวลา 15 วันนั้นได้พ้นไปแล้วนับแต่วันทำสัญญา

2) อายุความสะดุดหยุดลง หมายถึง มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในระหว่างที่อายุความกำลังนับอยู่นั้น มีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดลง และเมื่อเหตุการณ์นั้นได้หมดสิ้นไป ก็จะเริ่มต้นนับใหม่เท่าอายุความเดิม โดยไม่นับอายุความที่ผ่านมาแล้วรวมเข้าด้วย เหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงมี 2 กรณี คือ

(1) ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้องโดยทำเป็นหนังสือชำระหนี้บางส่วน ชำระดอกเบี้ย ให้ประกัน หรือทำการใด ๆ อันปราศจากข้อสงสัย แสดงให้เห็นเป็นปริยายว่ารับสภาพหนี้ เช่น กู้ยืมเงินกัน อายุความเริ่มนับได้ 5 ปี ลูกหนี้นำเงินต้นบางส่วนมาชำระให้เจ้าหนี้ อายุความ 5 ปีที่นับมาสะดุดหยุดลง เริ่มนับใหม่ตั้งแต่วันที่ลูกหนี้นำเงินมาชำระ โดยมีกำหนดอายุความ 10 ปีเท่าอายุความเดิม

(2) โดยการกระทำของเจ้าหนี้ ดังนี้

(ก) เจ้าหนี้ได้ฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้

(ข) เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

(ค) เจ้าหนี้มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการพิจารณา

(ง) เจ้าหนี้กระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดี

อนึ่ง ในกรณีที่อายุความสะดุดหยุดลงเพราะเจ้าหนี้ได้ฟ้องคดีนั้น หากมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกคำฟ้อง หรือคดีเสร็จไปโดยการจำหน่ายคดี เพราะเหตุถอนฟ้องหรือทิ้งฟ้อง ให้ถือว่าอายุความไม่เคยสะดุดหยุดลง อายุความจะนับต่อไปตั้งแต่วันที่เจ้าหนี้ฟ้องคดี

3) การขยายอายุความ อายุความนั้น คู่กรณีจะตกลงกันให้คงใช้หรือขยายออกหรือยื่นเข้าไม่ได้ แต่อย่างไรก็ดี อายุความอาจขยายได้โดยกฎหมายดังต่อไปนี้

(1) เหตุคดีไม่อยู่ในอำนาจศาล และอายุความสิ้นไปแล้วในระหว่างพิจารณาคดี หรือจะสิ้นสุดภายในหกสิบวันนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด อายุความขยายออกไป 60 วัน นับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด

(2) เหตุสุดวิสัยมาขัดขวางมิให้เจ้าหน้าที่ฟ้องคดีได้ กฎหมายขยายอายุความให้ 30 วันนับแต่วันที่เหตุสุดวิสัยนั้นได้สิ้นสุดลง เหตุสุดวิสัย เช่น ไฟฟ้าแผ่นดินไหว อุทกภัย อัคคีภัย

(3) เหตุไร้ความสามารถ ที่ผู้ไร้ความสามารถจะฟ้องร้องผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ จะครบกำหนดลงในระหว่างที่ยังเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือในระหว่างที่ยังไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ อายุความยังไม่ครบจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่บุคคลนั้นได้ถึงความสามารถหรือไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม แล้วแต่กรณี

(4) เหตุการเป็นสามีภริยากัน อายุความยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง

(5) เหตุแห่งความตาย อายุความยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันตาย

๘๘๘